

Betengeling Kasteel Amerongen hersteld

ZO STRAK ALS een trommel

Na een restauratie van meer dan tien jaar, opent Kasteel Amerongen in 2011 weer de poorten voor het publiek. Het pronkhuis van weleer heeft zijn oude luister terug. Ook de gespannen wanden staan weer zo strak als een trommel. Dankzij de betengeling van Frans Hazenbosch.

Het is vlak voor Kerstmis als we Kasteel Amerongen bezoeken. Rond de jaarwisseling vindt de bouwkundige oplevering plaats, maar nu is het nog een drukte van belang. Terwijl het buiten vriest dat het kraakt en de sneeuw het kasteel een feeëriek uiterlijk geeft, probeert binnen Frans Hazenbosch een kamer met een paar elektrische kachels warm te houden. "Eigenlijk mag de temperatuur niet onder de 18 graden Celsius komen. Linnen is een hygroscoopische stof. Zet je dit bij te lage temperaturen op, dan krimpt het in de zomer, of als je gaat stoken, zodanig dat de latten van de muur wor-

den getrokken. Eigenlijk moet je dit werk alleen met mooi weer doen."

BEHANGKLAAR

Kasteel Amerongen heeft een grote restauratie ondergaan (zie kader). Ook de oude wandbespanning is onder handen genomen. Het werk van specialist Frans Hazenbosch, momenteel bijgestaan door zijn neef Xavier. In fases hebben zij, samen met Wout van Aardenne, in 2,5 jaar tijd bijna duizend vierkante meter betengeling, in het bijgebouw en het kasteel, behangklaar opgeleverd. Betengeling is een wandbespanning van

linnen, waarop achtereenvolgens zacht en hard grondpapier is aangebracht. Een eeuwenoude methode om een strakke en vlakke zwevende wand voor de eigenlijke (buiten)muur te krijgen. Een techniek die eigenlijk tussen de woningstofeerder en schilder inzit, aldus Hazenbosch, die van huis uit zelf stoffeerder is. Hij heeft zich echter gespecialiseerd in het aanbrengen van wandbekleding, zowel betengeling als gespannen textiel. Zijn eerste aanraking met dit vakmanschap was als stagiair bij de firma Ruijs uit Zeist die toen Huis ten Bosch onder handen nam. Hazenbosch werkt nu zowel voor particulieren als bij grote restauratieprojecten. "Meestal gaat het om cultureel erfgoed."

TRILLENDE LATTEN

Het uitgangspunt in Kasteel Amerongen was het zoveel mogelijk behouden van de originele materialen. "Dat betekende

In de voorgrond: Frans (achtergrond) en Xavier Hazenbosch brengen de eerste laag grondpapier aan.

IN BEELD | **WANDBEKLEDING**
DOOR WOUTER MOOIJ

soms dat wij betengeling moesten aanbrengen op latten die stonden te trillen. Alleen als het echt niet anders kon, zijn nieuwe latten aangebracht", aldus Hazenbosch. Op plaatsen waar schilderijen komen te hangen, zijn extra latten geplaatst waartegen de onderkant van het schilderij kan rusten.

De betengeling is volgens de klassieke methode, zoals begin 18e eeuw gebruikelijk was, opgezet. Al werd vroeger vaak een geweven mengsel van jute en linnen opgezet - "des te meer jute, des te grover en goedkoper" - in Kasteel Amerongen is 100 procent behangerslinnen gebruikt. Het materiaal heeft een breedte van 190 centimeter en de banen worden naar behoefte aan elkaar genaaid. Hazenbosch: "Vroeger gebeurde dat met de hand, ik doe het met een naaimachine."

SOLDAAT

Het spannen en vastzetten van het linnen doet hij echter nog wel met hand. "Ik zweer bij de hamer en kleine spijkertjes. Ik zet ze 'soldaat', dus niet op één lijn, om te voorkomen dat het hout splijt en voor optimale trekkracht op het linnen. Bij een nietmachine heb je geen >>>

WANDBESPANNING

De oorsprong van de wandbespanning ligt bij het versieren van muren met opgehangen wandkleden. Dat evolueerde in de loop der eeuwen naar een vaste, opgespannen wandbekleding van textiel. Enerzijds omdat de fraai gedecoreerde stoffen door het spannen beter tot hun recht kwamen, anderzijds was het een vorm van bescherming voor de veelal kostbare stoffen. Als goedkopere variant kwam later behang in zwang. Behang is van oorsprong een imitatie van stof, maar om het papier op een goede ondergrond vast te zetten, werd de betengeling ontwikkeld. Goed beschouwd de eerste voorzetwand. Bij wandbespanningen wordt eerst een fijn houten raamwerk (tengellatten) op de muur aangebracht, waarop de eigenlijke betengeling wordt gezet: gespannen jute of linnen waarop een grondpapier wordt geplakt. Vervolgens kan hierover behang of textiel worden aangebracht. Deze techniek zorgt ervoor dat er geen direct contact met de wand is, waardoor een diepte-effect ontstaat. Het geheel geeft een warme uitstraling, heeft een isolerende werking (in feite een kunstmatige spouw) en gunstige akoestische eigenschappen. Andere positieve neveneffecten van betengeling zijn de goede ventilatie (dampopen) en een gesloten oppervlak aan de muurzijde, waardoor stofdeeltjes niet kunnen 'tekenen' in het behang.

www.betengeling.nl en www.wandbespanning.nl

► Op dit demopaneel zijn goed de opeenvolgende fases te zien: linnen vastgezet met spijkers op tengels, een laag zacht grondpapier, een laag harder grondpapier en vervolgens de afwerking, in dit geval behang.

>>> ZO STRAK ALS een trommel

► Frans Hazenbosch toont een gespannen wand die er weer strak bijstaat, klaar om te worden afgevoerd met behang.

controle over de mechanische slagkracht. Daardoor beschadig je teveel draden bij het vastzetten, waardoor de spankracht van het linnen afneemt." Om de circa 2 centimeter is een spijkertje, ook wel blauwtje of halfrondje genoemd, in het hout geslagen. "Vele duizenden. Onze werkwijze is duurder, ja. Maar de duurzaamheid is ook veel groter."

De spijkertjes worden gemened om roestdoorslag te voorkomen. Het geheel wordt beplakt met grondpapier. "In feite

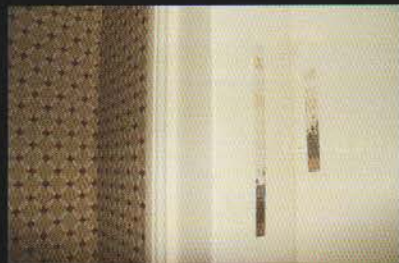
dik krantenpapier zonder inkt", stelt Hazenbosch. Het eerste grondpapier (velen) is zacht en wordt met een borstel aangeduwd (geschuiert) om zich te vormen naar de vezels van het linnen voor een optimale hechting. Omdat er met behangerslijm wordt gewerkt, wordt het hygroscopische linnen nat en zal het krimpen. Het gevolg is dat het nóg strakker komt te staan. Na droging wordt eventueel nageschuurd voor een strak oppervlak. Hierna wordt een nieuwe tweede laag hard grondpapier in banen aangebracht. "Het eindresultaat is een vlakke wand, waarop nog sporen van het handwerk zichtbaar zijn", aldus Hazenbosch. "Een strakke en duurzame ondergrond voor behang."

AUTHENTIEK

In sommige kamers in het kasteel is de oude, slappe en verweerde betengeling verwijderd, waarna het oorspronkelijke behang is losgeweekt van de ondergrond. Vervolgens is dit behang weer aangebracht op de door de firma Frans Hazenbosch nieuw geplaatste betengeling. Zeer specialistisch werk dat is uitgevoerd door de firma XL Papier. In andere

ruimten is gekozen om modern behang met een authentieke uitstraling van Farrow & Ball aan te brengen. De kleuren en motieven zijn vastgesteld op basis van kleuronderzoek op locatie. Tijdens het herstel van de wandbekleding in de bijgebouwen, het Noorder- en Zuiderpaviljoen, is bij de eindafwerking voor speciale muurverf gekozen, in plaats van behangselddoek of -papier.

Het was een hele klus, maar Frans en Xavier Hazenbosch zijn trots op het resultaat. "Zo strak als een trommel", klinkt het goedkeurend, terwijl Frans met zijn vingers op de gespannen muur roffelt. •

▲ De kleuren en motieven van het nieuwe behang zijn vastgesteld op basis van kleuronderzoek op locatie.

KASTEEL AMERONGEN

Aan de voet van de Utrechtse Heuvelrug ligt het in 1680 gebouwde Kasteel Amerongen. Na een restauratie van meer dan tien jaar, in opdracht van de Stichting Kasteel Amerongen en met financiële steun van het Ministerie van OC&W en VSB Fonds, gaan in 2011 de poorten weer open. Het herstellen van de betengeling is slechts een klein deel van de totale operatie die plaatsvindt. Doelstelling van de restauratie is de bewoningssituatie van de laatste graaf - Godard John George Charles van Aldenburg Bentinck (1887-1940) - te conserveren. Het uitgangspunt voor conservering van het ensemble is de volledig bewaarde inrichting van het huis rond 1930 intact te laten. Er is daarom gekozen voor een terughoudende aanpak. Dit geldt voor de restauratie van het gebouw, het interieur en de collectie. Van Hoogevest Architecten te Amersfoort voert de regie samen met Lodewijk Gerretsen, conservator van Kasteel Amerongen. Bouwkundig aannemer is Jurriens Monumenten Onderhoud te Utrecht.

www.kasteelamerongen.nl

▲ Ook de wanden met nissen naast deze schouw zijn volledig gespannen op tengels.